

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ**ACTUAL PROBLEMS OF INTELLECTUAL PROPERTY IN UKRAINE**

Веремєєва О.Р., студентка III курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Жеребцова С.С., студентка III курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Лісовська В.С., студентка III курсу
*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У статті досліджується проблематика інтелектуальної власності в Україні крізь призму сучасного розвитку нашої держави. Зазначається, що інтелектуальна власність безпосередньо є результатом як інноваційної, так і наукової діяльності однієї особи чи групи осіб. До того ж, інтелектуальна діяльність – це провідний чинник соціально-економічного розвитку країни.

У статті автори наводять поняття інтелектуальної власності, її види й перелік об'єктів і суб'єктів такої діяльності. Окрім того, у науковій роботі розглядається відмінність авторського права від патентного. Така несхожість полягає в тому, що авторське право регулює відносини, що утворюються у процесі створення й використання різноманітних творів, а патентне право зосереджене на охороні вже готового винаходу за допомогою патенту. Ба більше, патентне право захищає права комерційних інтересів згідно з чинним законодавством.

У статті наводиться перелік актів, що регулюють діяльність у сфері інтелектуальної власності, як міжнародного, так і національного характеру. Цікавим є те, що в Україні існує достатньо велика кількість спеціальних законодавчих актів, що регулюють вищезазначену діяльність. Незважаючи на велику кількість нормативно-правових актів такого інституту цивільного права, як інтелектуальна власність, існує багато питань, що неврегульовані чинним законодавством. Це, у свою чергу, призводить до наявності численних проблем.

До основних проблем, які стосуються охорони прав інтелектуальної власності, автори віднесли: 1) випуск піратської продукції; 2) довгий процес оформлення патентів і торгових марок; 3) відсутність достатнього інформаційного забезпечення діяльності у сфері охорони інтелектуальної власності.

До того ж, у статті увага авторів зосереджується на перевагах і недоліках, які найбільше проявляються в такому інституті цивільного права, як право інтелектуальної власності. Серед переваг цього інституту можна виокремити захист прав суб'єктів інтелектуальної власності, при цьому вирішується дилема, пов'язана зі знаннями. Недоліки в цій сфері пов'язані з патентним правом і поганим податковим стимулюванням інноваційної діяльності.

Ключові слова: інтелектуальна власність, авторське право, патентне право, піратська продукція, патент.

The article examines the issue of intellectual property in Ukraine through the prism of modern development of our state. It is noted that intellectual property is a direct result of both innovation and research activities of one person or group of people. In addition, intellectual activity is a leading factor in the social and economic development of the country.

In this article, the authors present the concept of intellectual property, its types and list of objects and subjects of such activity. In addition, the scientific work considers the difference between copyright and patent law. Such a difference is that copyright regulates relations formed in the process of creation and use of various works and patent law focuses on the protection of a ready-made invention by means of a patent. Moreover, patent law protects the rights of commercial interests in accordance with applicable law.

The article provides a list of acts regulating activities in the field of intellectual property, both international and national. It is interesting that there is a large number of special legislative acts regulating the above activities in Ukraine. Despite the large number of regulations of such an institution of civil law as intellectual property, there are many issues that are not regulated by current legislation. This, in turn, leads to numerous problems.

The main problems related to the protection of intellectual property rights, the authors included: 1) release of pirated products; 2) a long process of registration of patents and trademarks; 3) lack of sufficient information support for activities in the field of protection of intellectual property.

In addition, the article focuses on the advantages and disadvantages that are most evident in such an institution of civil law as intellectual property law. Among the advantages of this institution are the protection of the subjects' rights of intellectual property, while solving the dilemma related to knowledge. The shortcomings in this area are related to patent law and poor tax incentives for innovation.

Key words: intellectual property, copyright, patent law, pirated products, patent.

Постановка проблеми. У наш час одним із найголовніших стратегічних активів у сфері малого, середнього та великого бізнесу є інтелектуальна власність, яка, власне кажучи, і є основною вирішальною ланкою в конкурентоспроможності бізнесу та одним з основних факторів економічного зростання. Інтелектуальна власність (далі – ІВ), як і будь-який інший вид власності, досить часто є об'єктом протиправних дій із боку третіх осіб. Саме тому для сталого економічного зростання важливим аспектом є правовий захист інтелектуальної власності.

Незважаючи на велику кількість досліджень у сфері інтелектуальної власності, наразі залишається недостатньо розглянутим питання щодо побудови правильної структури розвитку ІВ. Зважаючи на це, актуальним залишається питання побудови правильної системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні та подальшого стимулювання населення до інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси пов'язані з розвитком інформаційного суспільства розглядали такі зарубіжні й вітчизняні вчені як: Г. Андрощук, В. Базилевич, В. Березанська, Дж. Бесен, П. Бубенко, В. Величко, І. Верба, С. Глухарев, В. Коваль, Е. Маскін, А. Тоффлер, С. Хантінгтон, В. Шевеленко, Й. Шумпетер та інші.

Мета статті. Мета запропонованої статті – дослідити актуальні проблеми інтелектуальної власності в Україні на сучасному етапі її розвитку.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні інноваційна та наукова діяльність є основним фактором соціально-економічного розвитку. Із використанням нових технологій виробничий процес прискорюється, нарощуючи свої обсяги виробництва і збільшуючи асортимент виробленої продукції. При цьому спостерігається економія первинних ресурсів, а також менш негативний вплив виробництва на навколишнє середовище.

Інтелектуальна власність є результатом інтелектуальної, творчої діяльності однієї особи або групи осіб. Особа або група осіб, яка здійснює інтелектуальну діяльність, має право на володіння та розпорядження результатом такої діяльності, що і є правом інтелектуальної власності.

Традиційно інтелектуальну власність поділяють на: «авторські та суміжні права» і «патентне право». Об'єктами авторських і патентних прав є результати творчої та інтелектуальної діяльності людини, що і є їх загальною рисою.

Відмінність авторського права від патентного полягає в тому, що авторське право регулює відносини у процесі створення й використання різноманітних музичних і художніх творів, наукових праць та інших творів, а патентне право, у свою чергу, сконцентровано на охороні готового винаходу за допомогою патенту, а також на захисті прав комерційних інтересів за допомогою чинного законодавства.

До об'єктів права ІВ належать:

- об'єкти авторського права та суміжних прав;
- об'єкти науково-технічної творчості;
- комерційні позначення;
- торгові марки [1, с. 54].

Суб'єктами права ІВ є: творці об'єкта права інтелектуальної власності або особи, які мають права на майно та особи, майнові права яким були передані у спадок чи за договором.

Основою міжнародної системи ІВ є 25 угод, що стосуються захисту прав ІВ, які регулюються Всесвітньою Організацією інтелектуальної власності. На сьогоднішній день Україна приєдналася до 17 договорів та продовжує роботу над приєднанням до інших.

Чинне законодавство України, що стосується права інтелектуальної власності має комплексний підхід. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють відносини у сфері ІВ є: ч. 1 ст. 41, ч. 1 і ч. 2 ст. 54 Конституції України, Цивільний Кодекс України, Кримінальний Кодекс України, Митний Кодекс України та інші закони, що стосуються діяльності, яка пов'язана з інтелектуальною власністю.

В українському законодавстві існують спеціальні закони, що використовуються у сфері ІВ. До таких законів відносять, наприклад:

- «Про правову охорону географічних позначень» від 16.06.1999 р. № 752-ХІV [2];
- «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 р. № 3687-ХІІ [3];
- «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ [4];
- «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15.12.1993 р. № 3689-ХІІ [5];
- «Про охорону прав на промислові зразки» від 15.12.1993 р. № 3688-ХІІ [6];
- «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» від 17.01.2002 р. № 2953-ІІІ [7].

До того ж окремі норми щодо ІВ містяться в багатьох інших законах України.

У нашій країні, не дивлячись на сформовану нормативно-правову базу, існує велика кількість нерегульованих чинним законодавством питань. До основних проблем, що стосуються охорони прав інтелектуальної власності, можна віднести: випуск піратської продукції, довгий процес оформлення патентів і торгових марок, відсутність достатнього інформаційного забезпечення діяльності у сфері охорони інтелектуальної власності.

Починаючи з 1997 року Україна займає перші місця серед порушників прав інтелектуальної власності, про що свідчать щорічні звіти Міжнародного Альянсу інтелектуальної власності (ІПА). У нашій країні, у великих

масштабах використовується неліцензійне програмне забезпечення. До того ж, продовжує набирати обертів інтернет-піратство.

Україна займає провідні позиції відносно комп'ютерного піратства. Відповідно до ч. 1 ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ, під «піратством» розуміють – публікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, незаконне оприлюднення програм організації мовлення, камкординг, кардшейрінг, а також Інтернет-піратство, тобто вчинення будь-яких дій, які відповідно до цієї статті визнаються порушенням авторського права й (або) суміжних прав із використанням мережі Інтернет [4]. Збитки від піратства відчувають на собі всі, хто задіяний у створенні, відтворенні і розповсюдженні об'єктів авторського права, включаючи авторів, постачальників, покупців і держави.

Згідно з даними компанії MUSO, яка займається відстеженням піратства, у 2021 році піратські вебсайти у всьому світі відвідали майже 130 млрд разів, із них українці знаходяться в топ 6 із показником 4,3 млрд переглядів. Цікавим є той факт, що традиційні методи піратства, тобто завантаження через торренти, втрачають популярність, у той час як Netflix та інші ОТТ популяризували потокову передачу, нелегальні перегляди онлайн-контенту також стали набагато популярнішими, ніж завантаження. До того ж, Україна посіла 4 місце серед країн із найбільшою кількістю відвідувань піратських ресурсів на одного користувача [8].

Відповідно до річного звіту Єврокомісії із захисту й забезпечення прав інтелектуальної власності за 2019 рік, Україна знаходиться в рейтингу країн, які порушують права ІВ і при цьому приносять економічні збитки інтересам Європейського Союзу. Наша країна посідає друге місце за кількістю порушень прав інтелектуальної власності, поступаючись лише Китаю, який займає першу позицію в рейтингу. У Європейському Союзі зазначили, що в Україні є проблеми із законодавчим захистом інтелектуального права, механізмами реєстрації торгових марок, а також транзитом контрафактної та піратської продукції на ринку Євросоюзу [9]. Таким чином, Україна, починаючи з 2019 р., належить до списку країн, у яких наявні проблеми з інтелектуальною власністю, що негативно впливають на економіку Європейського Союзу.

Так само, однією з основних проблем нашої країни у сфері ІВ є проблема з плагіатом. Професійна підготовка судів, які розглядають справи про захист прав інтелектуальної власності, не відповідає належному рівню, що призводить не до вирішення проблеми, а до затягування судових спорів на значний проміжок часу.

При цьому законодавством передбачається адміністративна та кримінальна відповідальність за незаконне використання комп'ютерних програм. Відповідно до ст. 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення – незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин тощо), привласнення авторства на який об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом, передбачено накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання й матеріалів, які призначені для її виготовлення [10]. Кримінальна відповідальність відповідно до ст. 176 Кримінального кодексу України

за незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури й мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо-та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, кам-кординг, кардшейрінг або інше умисне порушення авторського права й суміжних прав, а також фінансування таких дій, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, що, у свою чергу, передбачає штраф від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або позбавлення волі на той самий строк [11].

Як і в будь-якій системі, система захисту прав інтелектуальної власності має свої явні переваги й недоліки.

Головною перевагою захисту прав інтелектуальної власності, є захист прав суб'єктів інтелектуальної власності, що дозволяє їм здійснювати свою діяльність на законних підставах маючи при цьому захист із боку держави. При цьому вирішується дилема, пов'язана зі знаннями. Її вирішення гарантує поширення нових знань при збереженні для приватної особи стимулу інвестувати у виробництво, що діє на основі цих знань.

Ключовий недолік у цій сфері, пов'язаний із патентним правом. Його суть полягає в тому, що патенти дають виключне право на користування знаннями, що, у свою чергу, обмежує використання знань суспільством і, відповідно, уповільнює темпи зростання інноваційної діяльності в цілому.

Ще однією проблемою у сфері ІВ є погане податкове стимулювання інноваційної діяльності, результатом якої і є об'єкти ІВ. Система податкових пільг в Україні сприяє не розвитку економіки, а лише подальшому розширенню податкових пільг, що веде до їх повної ліквідації.

Висновки. Залишається фактом, що впровадження нових технологій у сучасне життя суспільства грає досить вагому роль. Розвиток і правильна підтримка інституту ІВ країни є ключовим фактором, який стимулює розвиток інноваційної діяльності, що, у свою чергу, веде до економічного й соціального зростання держави.

У наші дні досконале правове регулювання сфери інформаційних технологій є утопією для України. За даними, які було наведено у статті, Україна є одним із лідерів щодо порушень прав у сфері ІВ. Для захисту прав ІВ потрібна чітко сформована нормативно-правова база.

В умовах глобалізації інформаційного суспільства, захист авторського права вимагає використання новітніх заходів охорони, які повинні йти в ногу з розвитком суспільства. Для вдосконалення нормативної бази, а також для спрощення процедури захисту прав інтелектуальної власності, потрібно впровадження новітніх технологій, таких як ІТ-технології в юриспруденції. Ці технології покликані автоматизувати рутинні задачі для мінімізації часу, який можна витратити на вирішення більш складних завдань. Прикладом таких програм є програма «Legal tech», яка останніми роками так само почала впроваджуватися на український ринок. Legal tech – галузь бізнесу, що спеціалізується на інформаційно-технологічному обслуговуванні професійної юридичної діяльності й на наданні споживачам юридичних послуг із використанням інформаційних технологій [12]. Також до вітчизняних продуктів відносяться такі програмні забезпечення як: «Karatel» – мобільний додаток, за допомогою якого можна поскаржитися на правопорушення, «OBLAVAbot» – інноваційний сервіс від юридичної фірми Sayenko Kharenko, що допомагає зручно й максимально оперативно скористатися послугами найкращих адвокатів у кримінальних справах [13].

ЛІТЕРАТУРА

1. Ходаківський Є. І. Якобчук В. П., Литвинчук І. Л. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти : навч. пособ. Вид. 3-є, переробл. і допов. Київ, 2017. 504 с.
2. Про правову охорону географічних зазначень : Закон України від 16.06.1999 р. (у редакції від 14.10.2020 р.) № 752-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text> (дата звернення: 08.05.2022).
3. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 р. (у редакції від 14.10.2020 р.) № 3687-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text> (дата звернення: 08.05.2022).
4. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. (у редакції від 05.01.2022 р.) № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення: 08.05.2022).
5. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 р. (у редакції від 14.10.2020 р.) № 3689-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text> (дата звернення: 08.05.2022).
6. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 15.12.1993 р. (у редакції від 14.10.2020 р.) № 3688-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text> (дата звернення: 08.05.2022).
7. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування : Закон України від 17.01.2002 р. (у редакції від 14.10.2020 р.) № 2953-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2953-14#Text> (дата звернення: 08.05.2022).
8. Фаенгольд М. Нацбезпека у мережі. Що не так із відеоконтентом в Україні? 14.02.2022 р. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/rosiyskataka-cherez-videokontent-chim-nebezpechni-piratski-sayti-novini-ukrajini-50216490.html> (дата звернення: 10.05.2022).
9. Украина в списке стран, у которых есть проблемы с интеллектуальной собственностью – Еврокомиссия. 10.01.2020 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2020/01/10/655639/> (дата звернення: 10.05.2022).
10. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. (у редакції від 27.04.2022 р.) № 8073¹-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 12.05.2022).
11. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. (у редакції від 23.04.2022 р.) № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 12.05.2022).
12. Мачуський В. В. Legal Tech в Україні. 09.12.2019 р. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/legal-tech-in-ukraine/> (дата звернення: 14.05.2022).
13. OBLAVAbot – Сервіс у мобільному телефоні, що турбується про Ваш спокій та безпеку Вашого бізнесу. URL: <https://oblavabot.com/> (дата звернення: 16.05.2022).